

Kulturális örökségvédelmi beruházások hatásvizsgálata

Vezetői összefoglaló

A Budapest Intézet a Forster Központ (Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ) megbízásából a Norvég finanszírozással megvalósuló „A kulturális örökség gazdasági, társadalmi hatásainak feltárása” elnevezésű projektje keretében kidolgozta az európai uniós forrásból finanszírozott kulturális örökségvédelmi beruházások kontrollcsoportos (tényellentétes) hatásvizsgálatának módszertanát. Olyan módszertani keretet dolgoztunk ki, ami publikusan elérhető település-szintű adatok vizsgálatán alapul és a későbbiekben használható lesz kulturális örökségvédelmi beruházások hatásvizsgálatának elvégzésére. A projekt második lépésében az általunk kidolgozott módszert alkalmaztuk a 2004-2013 közötti időszakban megkezdett beruházások vizsgálatára.

Figyelembe véve a potenciális vizsgálatokhoz szükséges információk elérhetőségét, a kulturális örökségvédelmi beruházások oksági, gazdasági-társadalmi hatását az alábbi módszertan alapján javasoljuk vizsgálni. Javasoljuk, hogy a vizsgált kimeneti változókat a majdani értékelő egy indexre aggregálja, hogy a statisztikai tesztelés egyszerűbb legyen. Javasoljuk, hogy az oksági hatást az alapján identifikálja az értékelő, hogy az adott, műemlékkel bíró településen a beruházást korábban (kezelt csoport) vagy később (kontroll csoport) eszközölték-e. Az identifikáció ez esetben azon a feltevésen alapszik, hogy míg az a döntés, hogy egy település kap-e beruházási pénzt, nem véletlenszerű, az időzítés igen. A települések közötti időben állandó különbségek kezelésére különbségek különbsége módszert vagy fix hatás panel modellt javasolunk.

Tekintettel arra, hogy a beruházások lebonyolítása óta alig pár év telt csak el (a projektek nagy része 2009 után történt), ráadásul az adatokban a projektekről szóló döntés dátumát látjuk csak, a beruházások oksági hatása az általunk vizsgált időszakban település-szintű gazdasági és társadalmi mutatókkal egyelőre nem kimutatható. A hatásvizsgálatot a bemutatott módszertan alapján érdemes néhány év múlva is lefuttatni, amikor a hosszabb távú hatások is megmutatkozhatnak.

Módszertanunkat a 2004-2013 időszak alatt elindított beruházásokon felhasználva azt kaptuk, hogy a kiinduló különbségek különbsége és fixhatás modelljeink inszignifikáns, nulla körüli eredményeket mutattak. Számos egyéb modellspecifikációt is készítettünk, amelyekkel megnéztük, hogy a hatás eltérő-e aszerint, hogy a támogatást milyen típusú szereplő kapja (önkormányzat, non-profit, vállalkozás, költségvetési szerv), hogy a beruházás milyen típusú szolgáltatásokat fejleszt (csak műemlékfelújítás, turisztikai szolgáltatások, kapcsolt egyéb szolgáltatások – pl. szálláshely, wellness). Azt is megnéztük, hogy a településméret befolyásolja-e a beruházások hatását, illetve, hogy számít-e, hogy a támogatott település környezetében (kistérségében) összesen hány műemlék található, amivel egy adott környék vonzerejét próbáltuk megragadni. Az összes specifikációnk megerősítette azt az eredményt, hogy a beruházásoknak hatása egyelőre nem kimutatható.

A tanulmány készítése során az elérhető adatok hiányosságai korlátozták lehetőségeinket. Általános probléma volt a „finomabb”, tehát olyan mutatók hiánya, amelyek viszonylag rövidebb távon változhatnak egy-egy beruházás hatására (pl. vendégéjszakák száma, vendéglátóhelyek bevételei). Ezen hiányosságok orvosolására megfogalmaztunk néhány olyan javaslatot, amelyek segítenék a hatások későbbi precízebb elemzését.

- Javasoljuk, hogy a T-Star településszintű adatbázis adatgyűjtési procedúrájába olyan ösztönzők kerüljenek, melyek megbízhatóbb adatokat eredményeznek. Jelenleg az önkormányzatok jegyzik be az adatbázisban szereplő mutatók nagy részét, melyek minőségét rontják az önkormányzathoz be nem jelentett, vagy hiányosan dokumentált adatok (pl. a vendégéjszakák száma különböző típusú szálláshelyeken sokszor inkonzisztens mintázatot mutat, a non-profit szervezetek száma helyi terepmunkánk alapján nem tükrözi a valóban működő szervezetek számát). Emellett az egyéb érintett szereplők sem érdekeltek az adatok pontos közlésében (pl. a szállásadók gyakran nem a valós vendégéjszaka adatot jelentik be).
- Javasoljuk, hogy az egyébként meglévő hivatalos cégregiszteres mérlegadatokból számolható árbevétel-adatok elérhetőek legyenek éves, település, szektor és méret szintű bontásban (paneladatbázisként). A vállalkozások jelenlegi teljesítményének vizsgálatánál probléma az is, hogy a vállalatokra vonatkozó adatok székhely alapúak, így sok esetben nem ott jelenik meg a vállalatok árbevétele ahol tevékenységüket valóban végzik, hanem azon a településen, ahol a vállalat be van jelentve. Egy olyan adatbázis, mely a vállalatok tevékenységének helyszínét jelöli, számos tanulmány fontos forrása lehetne. Jelenleg egy ilyen adatbázis egyszeri összeállítása hónapokig húzódó folyamat.
- Javasoljuk, hogy a pályázatok elbírálási rendszerébe eleve építsenek be későbbi hatásvizsgálatokat könnyen lehetővé tevő elemeket. Ilyen lenne, ha az elbírálási szempontok egy pontszámba lennének összegezve, amelyek nyilvánosan elérhetőek adatbázis formátumban; ha a nem nyert pályázatok adatai is elérhetőek lennének; és ha a támogatást nyert projektek befejezési dátuma megtisztított adatként rendelkezésre állna.

E módszertan alapján, részben a fent részletezett adatproblémák miatt számszerű módon (még) nem érhető tetten a kulturális örökség gazdasági-társadalmi hatása. A helyi (települési) szinten megvalósított, mélyinterjúkra és műhelymunkákra alapozott kutatásaink ennek ellenére azt támasztják alá, hogy ilyen hatások léteznek és arra is választ kaptunk, hogy mely területeken jelentkeznek ezek. Ez arra enged következtetni, hogy e hatásokat a statisztikai adatokon és indikátorokon túl, egyéb eszközökkel is szükséges vizsgálni (mint pl. mélyinterjúk, műhelymunkák a helyi érintettekkel stb.). A helyi szintű, kvalitatív vizsgálatok ezenkívül alkalmasak azon örökségvédelmi gyakorlatok azonosítására is, amelyek a legtöbb szereplő számára kedvező hatásokat eredményeznek. Más szóval arra is rávilágíthatnak, hogy hogyan érdemes örökségvédelmi beruházásokat végrehajtani, hogy azok minél több pozitív hatást eredményezzenek.